

АНОТАЦІЯ

Мартишин Роксолана Володимирівна. Тема: «Відтворення реалій у німецькомовному романі С. Андрухович «Фелікс Австрія»». Дипломна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти. На правах рукопису. Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька. Івано-Франківськ, 2023.

Наше дослідження спрямоване на висвітлення особливостей перекладу українських реалій німецькою мовою на матеріалі роману С. Андрухович «Фелікс Австрія». У першому розділі дипломної роботи схарактеризовано теоретичні підходи до мовних реалій як лінгвістичного явища, визначено реалію як лінгвістичне явище, класифікація реалій та становлення леалії як об'єкту мовознавчих досліджень. У другому розділі розглянуто реалію як об'єкт перекладознавчих досліджень, способи та прийоми перекладу реалій та лексичні перекладацькі трансформації при перекладі реалій. У третьому розділі проаналізовано специфіку відтворення українських реалій німецькою мовою на матеріалі роману С. Андрухович «Фелікс Австрія», особливості відтворення українських реалій німецькою мовою, тематичні групи реалій в оригіналі роману та аналіз їх перекладу.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

Ключові слова: лексичні перекладацькі трансформації, міжкультурна взаємодія, реалія, способи та прийоми перекладу.

ANNOTATION

Martyschyn R.V. „Wiedergabe der Realien im deutschsprachigen Roman von Sophia Andruchowytsh „Der Papierjunge“. Diplomarbeit (Masterabschluss). Manuskripts. Fach 035 Philologie. Fachrichtung 035.043 Germanische Sprachen und Literaturen (einschließlich Übersetzung), erste Sprache – Deutsch. Iwano-Frankiwsk, 2023.

Die Aufgabe unserer Forschung ist, die Besonderheiten der Übersetzung ukrainischer Realien ins Deutsche anhand des Romans von Sophia Andruhovytsch „Felix Austria“ zu erörtern. Im ersten Kapitel der Arbeit werden theoretische Grundlagen zu sprachlichen Realien als sprachliches Phänomen beschrieben. Im zweiten Kapitel werden die Realien als Gegenstand der Translationswissenschaft untersucht. Im dritten Kapitel werden die Besonderheiten der deutschsprachigen Reproduktion ukrainischer Realitäten anhand des Romanmaterials von Sophia Andruhovytsch „Felix Austria“ analysiert. Ziel der Arbeit ist es, die Hauptmerkmale des Realismus als sprachliches Phänomen und Gegenstand der Übersetzungswissenschaft zu begründen und die Besonderheiten der Übersetzung des ukrainischen Realismus ins Deutsche zu untersuchen, sie mit dem Original zu vergleichen und anhand des Materials konkrete Beispiele zu analysieren des Romans „Felix Austria“ von S. Andruhovich. Die Aktualität dieser Forschung liegt in der Notwendigkeit, einen umfassenden Ansatz zur Konzeptualisierung und Klassifizierung sprachlicher Realitäten, eine sorgfältige Betrachtung ihrer Varietäten sowie eine Analyse der Besonderheiten ihrer Übersetzung aus der ukrainischen Sprache ins Deutsche bereitzustellen.

Die Arbeit besteht aus einer Einleitung, drei Kapiteln, Schlussfolgerungen, einer Liste der verwendeten Literatur und Anhängen.

Schlüsselwörter: lexikalische Übersetzungstransformationen, interkulturelle Interaktion, Realien, Methoden und Techniken der Übersetzung.

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛІЙ	
1.1 Реалія як лінгвістичне явище.....	
1.2 Класифікація реалій.....	
1.3 Українська реалія як об'єкт мовознавчих досліджень.....	
Висновки до розділу 1.....	
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
2.1 Особливості міжкультурної взаємодії реалій при перекладі.....	
2.2 Способи та прийоми перекладу реалій.....	
2.3 Лексичні перекладацькі трансформації при перекладі реалій.....	
2.3.1 Конкретизація.....	
2.3.2 Генералізація.....	
2.3.3 Додавання.....	
2.3.4 Вилучення.....	
2.3.5 Перестановка слова.....	
2.3.6 Калькування.....	
2.3.7 Транскрипція і транслітерація.....	
Висновки до розділу 2.....	
РОЗДІЛ 3. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ С. АНДРУХОВИЧ «ФЕЛІКС АВСТРІЯ»	
3.1 Особливості відтворення українських реалій німецькою мовою роману.....	
3.2 Тематичні групи реалій в оригіналі роману та аналіз їх перекладу.....	
Висновки до розділу 3.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Мова під час свого інтенсивного розвитку включає в себе історію народу, його традиції та культуру. Вона досить вдало поєднує в собі ту дійсність, у якій живе народ, є так званим висвітленням соціальної реальності.

У рамках загального питання національно-культурних особливостей мови та мовленнєвої діяльності, виникає значущий теоретичний та практичний інтерес щодо аспектів мовних реалій у сфері мовознавства. Вони мають важливе значення в контексті вираження соціально-історичних та культурних конотацій.

Переклад — це складна форма мовної діяльності, що передбачає не лише трансляцію тексту з однієї мови на іншу, але й забезпечення взаємодії між різними культурами, аби адекватно відтворити національну та культурну інформацію. Проблема забезпечення такої міжкультурної взаємодії є досить актуальною в сучасному світі. Одним з важливих аспектів цієї проблеми виникає при перекладі художніх текстів. Таким чином, проблема перекладу реалій залишається актуальною для дослідження в галузі перекладознавства.

Питання взаємозв'язку культури в найширшому змісті цього терміну та інформації закладеній в ній, завжди виникало значний інтерес не лише лінгвістів, але і представників інших галузей наукового дослідження. Усі важливі та незначні аспекти життя певного народу, країни, такі як природні умови, географічне положення, характер соціального устрою, суспільна думка, досягнення в галузі науки на мистецтва неодмінно відображаються у мові народу.

Отже, можна зазначити, що мова є свого роду віддзеркаленням культури певного народу, вона несе в собі національно-культурний код конкретної нації. У її лексиконі існують слова, значення яких має важливий культурний аспект, і такі слова відомі як культурні компоненти семантики мовної одиниці. Перше за все до цього категоризуються слова-реалії.

У реаліях достатньо яскраво виражається взаємозв'язок між мовою та культурою: утворення нових реалій у матеріальному та духовному житті народу спричиняє формування нових реалій у мові [7, с. 98].

Саме колорит створює з нейтральної, лексичної одиниці реалії. Колорит, у лінгвістичному контексті, реалізується як специфічне відтінення лексичних одиниць, що виникає внаслідок їх пов'язаності з конкретними аспектами культури, історії, традицій та специфіки побуду певного народу, країни, а також історичної епохи, що відрізняє його від аналогічних термінів, характерних для інших культур. Це виникає внаслідок унікальних особливостей дійсності, і відображається у вираженні можливостей мови в контексті взаємодії з ідентичністю та культурним контекстом.

Обрана тема дослідження обумовлена відсутністю чіткого теоретичного та практичного розуміння значення відтворення українських мовних реалій на німецьку мову в сучасній лінгвістичній науці. Аналіз мовних одиниць вимагає значних зусиль та широких досліджень. Адже процес вивчення іноземної мови супроводжується одночасним ознайомленням з культурою відповідної країни. Таким чином, цей процес відіграє значущу роль у реалізації відтворення мовних реалій у іноземних мовах, і це вимагає спеціалізованих знань, включаючи літературознавчі та лінгвістичні аспекти. Крім того, він передбачає широкий світогляд, що дозволяє власноручно та адекватно відтворювати реалії під час перекладу, зберігаючи їх сутність та автентичність. Важливо відзначити, що не всі перекладачі володіють перекладацькими навичками та вмінням долати усі складні місця. Особливу увагу слід приділити неперекладним одиницям, які є характерними та пов'язаними з конкретними місцями, епохами, історичними подіями чи побутом. Однак завдання їх передачі та збереження в їх автентичній формі є нетривіальним, оскільки вимагає якісного та доступного перекладу, щоб передати їхню найважливішу специфіку.

Сучасний літературний процес надзвичайно різноманітний, включаючи у себе явища культурного обміну, переклад та адаптацію текстів з різних мов чи культурних середовищ. Важливою частиною цього процесу є переклад літературних творів, які багато на унікальні культурні, мовні та історичні реалії.

Однією з таких робіт є роман С. Андрухович "Фелікс Австрія", який виявився особливо цікавим об'єктом для лінгвістичного аналізу, тому що він

занурюється в історичний та культурний контекст України та Австрії в різні історичні епохи та відомий своїм вмінням відтворювати складні історичні та культурні реалії української та австрійської історії. У контексті цієї магістерської роботи, ми досліджуватимемо специфіку перекладу українських реалій, представлених у романі, на німецьку мову. Це дослідження має на меті вивчення перекладацьких викликів та стратегій, які використовуються для передачі українських реалій німецьким читачам, а також вплив такого перекладу на розуміння та сприйняття тексту німецькомовною аудиторією. При цьому ми будемо звертати увагу на вплив перекладу та інтерпретацію тексту.

Одним і основних завдань у перекладі реалій є вибір відповідних еквівалентів реалій або виразів для передачі значення та контексту оригіналу. Перекладач повинен обрати слова або вирази, які максимально передають сенс та асоціації, які пов'язані з конкретною українською реалією. Роман має свою певну стилістику, яка характеризується авторськими прийомами та мовними особливостями. Присутній також поетичний рівень мови, а саме: образи, алегорії, метафори. При цьому процесі слід врахувати потреби та розуміння німецького читача, тобто має бути присутній процес адаптації до читача. Перекладач повинен старатися робити текст зрозумілим та привабливим для аудиторії, яка не може мати глибоких знань про українську історію та культуру.

Реалії досліджувалися у працях таких вчених, як Р. Зорівчак, К. Бондаренко, Н. Борисенко, А. Волошина, Т. Гаврилів, І. Гаман, Н. Гнатюк, О. Данилюк, В. Демецька, Ю. Зацний та багатьох інших. Особливої уваги також потребує аналіз особливостей перекладу українських мовних реалій німецькою мовою.

Актуальність теми дослідження зумовлена загальними тенденціями в сфері перекладознавства, спрямованими на аналіз та розуміння особливостей відтворення українських мовних реалій у німецькому перекладі. Актуальність даного дослідження полягає у необхідності надання комплексного підходу до концептуалізації та класифікації мовних реалій, ретельному розгляді їх

різновидів, а також аналізі особливостей їх перекладу з української мови на німецьку.

Мета роботи – обґрунтувати основні ознаки реалій як лінгвістичного явища та об'єкта перекладознавчих досліджень та дослідити специфіку перекладу українських реалій німецькою мовою, порівнюючи їх з оригіналом, аналізуючи конкретні приклади на матеріалі роману С. Андрухович «Фелікс Австрія».

Досягнення зазначеної мети включає в себе втілення таких завдань:

- 1) визначити реалію як лінгвістичне явище;
- 2) розглянути класифікації реалій;
- 3) простежити особливості поняття української реалії як об'єкта мовознавчих досліджень;
- 4) дослідити особливості міжкультурної взаємодії реалій при перекладі;
- 5) проаналізувати способи та прийоми перекладу реалій;
- 6) розглянути тематичні групи реалій в оригіналі роману;
- 7) визначити особливості відтворення українських реалій німецькою мовою;
- 8) дослідити специфіку використання лексичних перекладацьких трансформацій при перекладі реалій (конкретизація, генералізація, додавання, вилучення, перестановка слова, калькування, транскрипція та транслітерація).

Об'єктом дослідження є український оригінал та німецький переклад роману С. Андрухович «Фелікс Австрія».

Предмет дослідження нашої роботи становлять особливості відтворення реалій у німецькомовному перекладі роману С. Андрухович «Фелікс Австрія».

Методи дослідження. Для досягнення мети та поставлення головних наукових завдань визначимо конкретні методи дослідження:

- 1) описовий метод – для класифікації та інтерпретації структурних і функціональних властивостей мовних реалій;
- 2) дедуктивно-індуктивний метод – для аналізу наукових теорій і концепцій;

3) метод суцільної вибірки, за допомогою якого було зібрано фактичний матеріал проведення дослідження;

4) зіставний метод спрямовано на встановлення схожостей і розбіжностей між одиницями оригіналу і перекладу;

5) аналізу словникових тлумачень – для виявлення контексту слів та їх тлумачення у словниках;

Теоретичне значення роботи полягає даного дослідження мовних реалій, які є складовими частинами лексикології та визначення способів вираження етнокультурної особливості через мову. Головні принципи та висновки сприяють більш глибокому розумінню того, як перекладаються мовні реалії, а також розгляду певних аспектів етнокультурної трансформації та порівнянню між конкретними мовами та культурами.

Практичне значення отриманих результатів мають застосування у подальших дослідженнях особливостей мовних реалій української та німецької мов. Вони можуть слугувати основою для наукових праць та використовуватись в розробці методичних матеріалів.

Мета та завдання дослідження зумовили структуру нашої роботи, що складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 78 сторінки, із них сторінок – 60 основного тексту.

ВИСНОВКИ

Поняттям «реалія» позначають такі мовні одиниці, що характеризують компоненти «чужої» культури та мають історичне, національне, місцеве чи побутове забарвлення, котрі не мають відповідників в інших культурах та мовах.

Специфікою реалій є те, що у носіїв конкретної культури та мови з ними зв'язані певні асоціації, які на певному етапі міжмовних та міжнаціональних контактів можуть бути відсутніми у носіїв інших мов та культур.

Проаналізувавши класифікації різних науковців, було з'ясовано, що слова-реалії існують у мовознавстві як окремий вид безеквівалентної лексики, котрий найширше може пояснити національну культуру одного народу для іншого. За своїм забарвленням реалії можуть належати до різних лексичних категорій, описувати різноманітні явища та предмети, звичаї народів тощо.

Реалії є важливими лексичними одиницями, тому що вони є відображенням культури та країни, яку вони відображають. Вони змінюються увесь час протягом існування мови та конкретної культури. Адже з часом все змінюється і разом з ними реалії.

Було з'ясовано, що українські реалії часто стають об'єктом дослідження українських мовознавців. Під час дослідження цього поняття в українській мові учені висвітлюють такі проблеми, як відтворення українських реалій іноземними мовами, їхні класифікації у різних сферах та специфіку їхнього утворення.

Саме тому основу фонових знань складають реалії. З точки зору теорії перекладу реалії виникають як слова, котрі називають явища та предмети, властиві для життя (культури, побуту, державного устрою) одного народу та не використовуються в інших. Певні реалії національного колориту часто не мають точних еквівалентів (відповідників) в інших мовах.

Важливим є врахування під час перекладу текстів їх функціональної специфіки. Іншими словами, рекомендується використовувати такий тип інформаційного зразка перекладу, що ґрунтується на усвідомленні різних видів інформації, що міститься у мові перекладу. Перекладач повинен розшифрувати ці дані з метою передачі конкретного обсягу інформації засобами мови перекладу, таким чином, щоб отримувач міг оптимально сприйняти переклад.

Наше дослідження включає в себе ретельний аналіз того, наскільки вдало вдалося передати та адаптувати специфічні культурні та історичні аспекти оригіналу у новому мовному контексті.

Перше за все, слід відзначити, яким чином перекладач впорався із завданням перенесення реалій у німецьку мову. Успішний переклад реалій вимагає не лише лінгвістичної точності, але й збереження контекстуального значення, яке вони несуть у культурі оригіналу. Перекладач зміг зберегти аутентичність та відтінки значень реалій у німецькому тексті, які були використані у оригіналі роману “Фелікс Австрія” та це може посприяти глибшому розумінню та емпатії читачів.

Далі, важливим аспектом є врахування того, наскільки вдало перекладено специфічні терміни, вирази та нюанси, які визначають атмосферу роману. Перекладач врахував контекст і передав тонкості, що характеризують оригінальний твір, це зробило переклад більш вдалим та природним для німецькомовного читача, так як вдало виконаний переклад реалій дозволяє читачеві максимально поглиблено відчувати атмосферу оригінального роману, а також розкриває його культурний та історичний контекст, що важливо для повного розуміння та насолоди твором.

Вплив передачі культурних реалій на імпресію і розуміння твору може розширити умовний світ читачів та надати тексту багатозначність. Це допомагає створити більш глибоку та насичену імпресію від твору, а також спонукає читачів до вивчення та рефлексії над історичними та культурними аспектами поданої історії.

Завдяки виконанню роботи та вибору правильних методів дослідження усі завдання нашої роботи було виконано – було досягнуто мети та сформульовано ряд висновків.

Отже, ми: схарактеризували реалію як лінгвістичне явище, розглянули класифікації реалій, простежили особливості поняття української реалії як об’єкта мовознавчих досліджень, дослідили особливості міжкультурної взаємодії реалій при перекладі, проаналізували способи та прийоми перекладу реалій, розглянули тематичні групи реалій в оригіналі роману, визначили особливості відтворення українських реалій німецькою мовою та дослідили специфіку використання лексичних перекладацьких трансформацій при перекладі реалій

(конкретизація, генералізація, додавання, вилучення та перестановка слова, калькування, транскрипцію та транслітерацію).